

Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
MACIEJA SZPUNARA
od 14. siječnja 2016.¹

Spojeni predmeti C-381/14 i C-385/14

Jorge Sales Sinués
protiv
Caixabank SA
i
Youssouf Drame Ba
protiv
Catalunya Caixa SA (Catalunya Banc SA)

(zahtjevi za prethodnu odluku koje je uputio Juzgado de lo Mercantil n° 9 de Barcelona (trgovački sud br. 9 u Barceloni, Španjolska))

„Direktiva 93/13/EEZ – Ugovori sklopljeni s potrošačima – Ugovor o hipotekarnom zajmu – Nepoštene odredbe – Tužba za poništenje odredbe – Udruga za zaštitu potrošača – Kolektivna tužba na popuštanje – Prekid pojedinačnog postupka – Načela ekvivalentnosti i djelotvornosti“

I – Uvod

1. U ovim predmetima Juzgado de lo Mercantil n° 9 de Barcelona (trgovački sud br. 9 u Barceloni, Španjolska) izražava sumnju u pogledu usklađenosti španjolskog propisa o nadređenosti parničnog postupka s člankom 7. Direktive 93/13/EEZ² i, slijedom toga, u pogledu usklađenosti s tim istim člankom prekida postupka po pojedinačnom tužbama do donošenja konačne odluke kojom se okončava kolektivni postupak koji je pokrenula udruga potrošača i korisnika.
2. Zahtjevi za prethodnu odluku podneseni su u okviru sporova između dvojice potrošača i dviju bankarskih institucija povodom pojedinačnih tužbi za poništenje klauzule o najnižoj kamatnoj stopi koja se nalazi u ugovorima o hipotekarnom zajmu.
3. Ovim se predmetima, među ostalim, Sudu nudi mogućnost da pojasni svoju sudsku praksu u vezi s prirodom pojedinačnih tužbi i kolektivnih tužbi kao i njihovim odnosom.

1 – Izvorni jezik: francuski

2 – Direktiva Vijeća od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.)

II – Pravni okvir

A – Pravo Unije

4. Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 određuje:

„Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.”

5. Članak 4. stavak 1. te direktive određuje:

„[...] nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.”

6. Članak 6. stavak 1. navedene direktive glasi kako slijedi:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

7. Člankom 7. stavcima 1. i 2. Direktive 93/13 predviđeno je:

„1. U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koj[e] prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.

2. Sredstva iz stavka 1. uključuju odredbe prema kojima osobe ili organizacije koje u skladu s nacionalnim pravom imaju legitiman interes zaštititi potrošače mogu u skladu s dotičnim nacionalnim pravom postupati pred sudovima ili pred nadležnim upravnim tijelima radi donošenja odluke o tome jesu li ugovorne odredbe sastavljene za opću upotrebu nepoštene, kako bi potom mogle primijeniti odgovarajuća i djelotvorna sredstva radi sprečavanja daljnjeg korištenja takvih odredbi.

[...]”

B – Španjolsko pravo

8. Članak 13. Zakona o parničnom postupku (Ley de enjuiciamiento) od 7. siječnja 2000. (BOE br. 7 od 8. siječnja 2000., str. 575., u daljnjem tekstu: Zakon o parničnom postupku) glasi:

„1. Dok je postupak u tijeku, svakoj osobi koja dokaže da ima izravan i zakonit interes za ishod spora može se dopustiti da stupi u postupak kao tužitelj ili tuženik.

Osobito svaki potrošač ili korisnik može intervenirati u postupke koje su pokrenuli subjekti zakonski priznati za zaštitu interesa potrošača ili korisnika.

2. Zahtjevom za intervenciju ne prekida se tijek postupka. Nakon saslušanja stranaka u postupku, sud odlučuje rješenjem u općem roku od deset dana.

3. Dopuštenje intervencije nema retroaktivan učinak na postupanje u predmetu, ali se intervenijent u pogledu svih učinaka smatra strankom u postupku i može braniti zahtjeve koje su postavili njegovi suparničari ili zahtjeve koje je sam postavio ako ima mogućnost to učiniti u postupku, čak i ako se njegovi suparničari povuku iz postupka, priznaju zahtjev, odustanu ili se iz postupka povuku iz drugog razloga.

Intervenijentu je također dopušteno isticati argumente koji su potrebni za njegovu obranu i na koje se nije pozvao jer pripadaju postupovnim stadijima prije nego što mu je dopušteno da intervenira. U svakom slučaju, tajnik suda priopćava te argumente drugim strankama u roku od pet dana.

Isto tako, intervenijent se može koristiti pravnim lijekovima koji su predviđeni protiv odluka koje smatra štetnima za svoje interese, čak i ako se njegovi suparničari slažu s tim odlukama.”

9. Članak 15. Zakona o parničnom postupku glasi kako slijedi:

„1. U postupcima koje pokrenu udruge ili subjekti osnovani radi zaštite prava i interesa potrošača i korisnika ili koje pokrenu skupine oštećenika svaka osoba koja je oštećena kao potrošač proizvoda ili korisnik usluge koji predstavljaju povod za postupak poziva se na sudjelovanje u postupku kako bi ostvarila svoje pojedinačno pravo ili interes. Taj poziv šalje tajnik suda koji objavljuje dopuštenost tužbe putem medija prisutnih na području na kojem je nastala šteta nanesena tim pravima ili interesima.

[...]

3. U postupku u kojem je štetnim događajem oštećeno više osoba koje su nepoznate ili ih je teško utvrditi, pozivom se prekida tijekom postupka za razdoblje ne duže od dva mjeseca, a koje tajnik suda utvrđuje u svakom slučaju vodeći računa o okolnostima ili složenosti činjenica i teškoćama pri utvrđivanju i pronalaženju oštećenika. Postupak se nastavlja intervencijom svih potrošača koji su se odazvali na poziv, pri čemu potrošačima ili korisnicima neće biti dopušteno da naknadno pojedinačno stupe u postupak, ne dirajući u mogućnost da ostvaruju svoja prava ili interese u skladu s odredbama članka 221. i 519. ovog Zakona.

4. Gornje odredbe ne primjenjuju se na postupke pokrenute podnošenjem tužbe na propuštanje predmet koje je zaštita različitih kolektivnih interesa potrošača i korisnika.”

10. U skladu s člankom 43. Zakona o parničnom postupku:

„[K]ada je za odlučivanje o predmetu spora potrebno donijeti odluku o pitanju koje je samo za sebe glavni predmet drugog postupka koji je u tijeku pred istim ili nekim drugim sudom, a spajanje predmeta nije moguće, sud može rješenjem – na zahtjev obiju stranaka ili jedne od njih, nakon što je saslušao suprotnu stranu – odlučiti prekinuti postupak u stadiju u kojem se nalazi do okončanja postupka o prethodnom pitanju.”

11. U pogledu učinaka presuda objavljenih u okviru postupaka koje su pokrenule udruge potrošača ili korisnika, u članku 221. Zakona o parničnom postupku navedeno je:

„1. Ne dirajući u odredbe prethodnih članaka, na presude donesene povodom tužbi koje su podnijele udruge potrošača ili korisnika s legitimacijom na temelju članka 11. ovog Zakona primjenjuju se sljedeća pravila:

1a. Ako se zahtjev odnosi na izricanje novčane kazne, određivanje obveze na činjenje ili nečinjenje ili predaju pojedinačno ili opće određene stvari, u presudi kojom se prihvaća zahtjev individualno se određuju potrošači i korisnici u čiju se korist presuda donosi, sukladno zakonima o njihovoj zaštiti.

U slučaju da ih nije moguće individualno odrediti, u presudi je potrebno navesti podatke, karakteristike i uvjete potrebne da bi se moglo zahtijevati plaćanje te, ako je to slučaj, zahtijevati izvršenje ili sudjelovanje u njemu ako to zahtijeva udruga koja podnosi zahtjev.

2a. Ako se utvrdi da su predmetna djelatnost ili ponašanje zbog kojih se izriče osuda ili donosi glavna ili jedina presuda nezakoniti ili protivni zakonu, u presudi se navodi proizvodi li utvrđenje, sukladno zakonodavstvu o zaštiti potrošača i korisnika, postupovne učinke koji nisu ograničeni samo na subjekte koji su bili stranke u predmetnom postupku.

3a. Ako su određeni potrošači ili korisnici sudjelovali u postupku, presudom se mora izričito odlučiti o njihovim zahtjevima.

2. U presudama kojima se prihvaća tužba na propuštanje predmet koje je zaštita različitih kolektivnih interesa potrošača i korisnika sud može, ako to smatra potrebnim te na tuženikov trošak, odlučiti da se presuda u cijelosti ili djelomično objavi ili, ako učinci povrede mogu potrajati, ispraviti presudu”.

12. Na temelju članka 222. Zakona o parničnom postupku:

„1. Pravomoćnost konačnih presuda, bilo da se njima prihvaća ili odbija zahtjev, sukladno zakonu isključuje svaki kasniji postupak čiji je predmet jednak predmetu postupka u kojem je donesena ta presuda.

2. Pravomoćnost se odnosi na zahtjeve postavljene u glavnom zahtjevu i protuzahtjevu kao i na točke iz članka 408. stavaka 1. i 2. ovog zakona.

Činjenice nastale nakon isteka roka za podnošenje podnesaka u postupku u kojemu su ti zahtjevi postavljeni smatraju se novima i različitima u odnosu na temelj naprijed spomenutih zahtjeva.

3. Pravomoćnost obuhvaća stranke u postupku u kojem je donesena pravomoćna odluka kao i njihove nasljednike i pravne sljednike te osobe koje su, iako nisu bile strane u postupku, nositelji prava koja su temelj za aktivnu legitimaciju stranaka sukladno odredbama članka 11. ovog zakona.

[...]

4. Odluka u konačnoj presudi koja je stekla svojstvo pravomoćnosti, kojom se okončava postupak, obvezuje sud pred kojim se kasnije pokrene postupak, ako pravomoćna odluka za kasniji postupak predstavlja logičan precesan njegova predmeta kakav god on bio, kada je u obama postupcima riječ o istim strankama ili kad su na temelju zakonske odredbe pravomoćnošću obuhvaćene i te stranke.”

13. Na temelju članka 519. Zakona o parničnom postupku:

„Kada u kondemnatornim presudama iz prvog pravila članka 221. nisu naznačeni pojedinačni potrošači ili korisnici kao ovlaštenici tih presuda, sud nadležan za izvršenje donosi, na zahtjev jedne ili više zainteresiranih osoba te nakon saslušanja stranke protiv koje je presuda donesena, rješenje u kojem odlučuje o tome priznaje li tužiteljima prema podacima, obilježjima ili uvjetima iz te presude svojstvo ovlaštenika. Na temelju tog rješenja osobe priznate kao takve mogu zatražiti izvršenje. Državni odvjetnik može zatražiti izvršenje presude u korist dotičnih potrošača i korisnika.”

III – Činjenice u glavnom postupku, prethodna pitanja i postupak pred Sudom

14. J. Sales Sinués sklopio je 20. listopada 2005. ugovor o obnovi hipotekarnog zajma, a Y. Drame Ba 7. veljače 2005. ugovor o hipotekarnom zajmu, i to s bankarskim institucijama Caixabank SA (u daljnjem tekstu: Caixabank) i Catalunya Caixa SA (Catalunya Banc SA) (u daljnjem tekstu: Catalunya Caixa). Ti su ugovori bili sklopljeni s nominalnom stopom za ukupni iznos od 78 132 odnosno 209 000 eura te su pod nazivom „klauzula o najnižoj kamatnoj stopi” predviđali ograničenje promjene nominalne kamatne stope koja se primjenjuje na uzastopne godišnje obnove, a koje je bilo utvrđeno u visini od 2,85 % odnosno 3,75 %. Tim istim ugovorima također je bila predviđena gornja granica ili najviši iznos te stope u visini od 12 %.

15. Nadalje, gore navedeni ugovori sadržavali su klauzulu na temelju koje je utvrđena nominalna stopa bila primjenjiva od njihova sklapanja do 1. listopada 2006. odnosno do 31. kolovoza 2005. Između dana nakon tih datuma do datuma potpune otplate tih zajmova promjenjiva nominalna stopa primjenjivala se prema referentnom indeksu, to jest Euriboru uvećanom za 0,60 % odnosno 0,50 %.

16. J. Sales Sinués i Y. Drame Ba 10. listopada 2013. odnosno 25. listopada 2013. zasebno su podnijeli pojedinačne tužbe za poništenje klauzula o najnižoj kamatnoj stopi koje se nalaze u njihovim ugovorima o hipotekarnom zajmu. U svojim tužbama tužitelji u glavnim postupcima ističu da su im u pogledu općih uvjeta ugovora bankarske institucije jednostrano nametnule klauzule o najnižoj kamatnoj stopi a da one nisu bile predmet nikakvih pregovora. Slijedom toga, od suda koji je uputio zahtjev zahtijevaju, s jedne strane, da utvrdi ništavost tih klauzula zbog nedostatka transparentnosti i neravnoteže koja je nastala na njihovu štetu te, s druge strane, da naloži povrat iznosa koje su te bankarske institucije neopravdano naplatile na temelju navedenih klauzula.

17. Prije tužbi tužitelja, udruga potrošača i korisnika Adicae (Asociación de Usuarios de Bancos Cajas y Seguros)³ podnijela je 11. studenoga 2010. pred Juzgado de lo Mercantil n° 11 de Madrid (trgovački sud br. 11 u Madridu, Španjolska) kolektivnu tužbu protiv 72 bankarske institucije, među kojima su i Caixabank i Catalunya Caixa⁴. Tom se tužbom zahtijeva prestanak korištenja klauzula o najnižoj kamatnoj stopi zbog njihove nepoštenosti.

18. Na temelju članka 11. stavka 4. te članaka 43. i 222. Zakona o parničnom postupku, tuženici u glavnim postupcima istaknuli su prethodni prigovor te su zahtijevali da se pojedinačni postupci, koji se odnose na njih, prekinu do donošenja konačne odluke kojom se okončava kolektivni postupak.

19. Tužitelji u glavnim postupcima protivili su se tom prigovoru pozvavši se na svoje pravo da se povuku iz kolektivne tužbe koju je podnijela udruga potrošača i korisnika i na svoje pravo da podnesu pojedinačnu tužbu.

20. U okviru tih sporova koji su mu tako podneseni na odlučivanje, sud koji je uputio zahtjev prije svega navodi da članak 43. Zakona o parničnom postupku predviđa suspenzivni učinak pojedinačne tužbe dok se ne donesene konačna odluka o kolektivnoj tužbi. Dodaje da, kada je teško ili čak nemoguće utvrditi broj dotičnih osoba, člankom 15. stavkom 3. Zakona o parničnom postupku dotičnim je osobama dopušteno da pojedinačno postupaju pred sudom samo u roku od dva mjeseca nakon općeg poziva na sudjelovanje u postupku, objavljenog posredstvom društvenih medija. Naposljetku, taj sud pojašnjava da pojedinačno sudjelovanje u postupku za zaštitu kolektivnih interesa pokrenutom na temelju članka 11. stavka 4. Zakona o parničnom postupku obvezuje dotičnog potrošača da pristupi pred sud pred kojim se vodi taj postupak i da se odrekne postupanja pred sudom koji je u odnosu na njega nadležan (trgovački sud u mjestu njegova prebivališta).

3 — Udruga potrošača specijalizirana na području bankarskih usluga i usluga osiguranja

4 — Ta je kolektivna tužba, na zahtjev suda kojom je tužba podnesena, bila predmet javnog poziva posredstvom medija i udruge Adicae.

21. S obzirom na prethodno izneseno, sud koji je uputio zahtjev izražava sumnju u pogledu usklađenosti članka 43. Zakona o parničnom postupku s člankom 7. Direktive 93/13 u okolnostima glavnog postupka. On osobito podsjeća da postupak povodom kolektivne tužbe, čiji je ishod odlučujući u slučaju prekida glavnih postupaka, na datum upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku traje četiri godine, da datum za objavu presude još nije određen i da više bankarskih institucija i dalje nije podnijelo odgovor na tužbu.

22. U tim je okolnostima Juzgado de lo Mercantil n° 9 de Barcelona (trgovački sud br. 9 u Barceloni) dvjema odlukama od 27. lipnja 2014., zaprimljenima u tajništvu Suda 11. kolovoza (C-381/14) i 13. kolovoza 2014. (C-385/14), odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Može li se smatrati [da španjolski pravni poredak predviđa] djelotvorno sredstvo ili mehanizam u smislu članka 7. stavka 1. Direktive 93/13/?
2. U kojoj mjeri taj suspenzivni učinak predstavlja prepreku za potrošača i stoga povredu članka 7. stavka 1. gore navedene direktive u pogledu isticanja ništavosti nepoštenih odredaba u svojem ugovoru?
3. Predstavlja li činjenica da se potrošač ne može povući iz kolektivne tužbe povredu članka 7. stavka 3. Direktive 93/13?
4. Ili je, naprotiv, suspenzivni učinak članka 43. [Zakona o parničnom postupku] u skladu s člankom 7. Direktive 93/13, u smislu da su prava potrošača u potpunosti očuvana tom kolektivnom tužbom, s obzirom na to da španjolski pravni poredak predviđa druge, jednako djelotvorne postupovne mehanizme za zaštitu njihovih prava, kao i s načelom pravne sigurnosti?”

23. Rješenjem predsjednika Suda od 9. rujna 2014. predmeti C-381/14 i C-385/14 spojeni su radi provođenja pisanog i usmenog dijela postupka te donošenja presude. Pisana očitovanja podnijeli su J. Sales Sinués, Catalunya Caixa, španjolska vlada i Europska komisija. J. Sales Sinués, Caixabank, Catalunya Caixa, španjolska vlada i Komisija saslušani su tijekom rasprave održane 30. rujna 2015.

IV – Analiza prethodnih pitanja

24. Ova prethodna pitanja, kako ih je sastavio sud koji je uputio zahtjev, odnose se na tumačenje Direktive 93/13 u okviru dvaju ugovora o hipotekarnom zajmu, od kojih svaki obuhvaća klauzulu o najnižoj kamatnoj stopi. Ta vrsta klauzule u pogledu promjenjivih kamatnih stopa određuje najniži iznos ispod kojeg sniženje službenih stopa ne može ići u korist potrošača.

25. Ovaj predmet pripada ne samo složenom pravnom okviru nego i kontekstu u kojem se mnogi kriteriji tumačenja razlikuju među različitim nacionalnim sudovima. Čini mi se stoga potrebnim započeti time da se, pouzdajući se u informacije koje proizlaze iz spisa kojim Sud raspoláže, podsjeti na bitne elemente predmetnog postupovnog propisa, prije nego što pristupim ispitivanju prethodnih pitanja.

A – Uvodne primjedbe

26. Sud koji je uputio zahtjev, J. Sales Sinués i španjolska vlada kao i Komisija upućuju na doseg predmetnog propisa, osobito članka 43. Zakona o parničnom postupku koji se osim toga nalazi u središtu problema iznesenog pred sud koji je uputio zahtjev kao i pred Sud.

1. Prigovor koji se temelji na nadređenosti parničnog postupka

27. Sud koji je uputio zahtjev navodi da se prema španjolskom postupovnom pravu dva sudska postupka između istih stranaka i s istovjetnim predmetom i osnovom ne mogu pokrenuti niti istodobno niti uzastopno, vodeći računa o opasnosti od donošenja proturječnih odluka. Stoga su španjolskim pravom predviđena tri različita mehanizma namijenjena izbjegavanju takve opasnosti, to jest materijalna pravomoćnost⁵, litispendencija⁶ i nadređenost parničnog postupka.

28. Upravo taj potonji postupovni mehanizam, predviđen člankom 43. Zakona o parničnom postupku, predstavlja bitan problem koji ističe sud koji je uputio zahtjev. Taj se članak odnosi na situacije u kojima je za odluku o predmetu spora pred građanskim sudom „potrebno donijeti odluku o pitanju koje je samo za sebe glavni predmet drugog postupka koji je u tijeku pred istim ili nekim drugim [građanskim] sudom”. Prema istom članku, ako je spajanje predmeta moguće, sud ih je dužan spojiti. Nasuprot tomu, ako ono nije moguće, tom je odredbom dopušteno sudu pred kojim se vodi postupak da prekine postupak.

29. Za taj prekid moraju se ispuniti tri kumulativna uvjeta, to jest izravan i odlučujući utjecaj prethodnog pitanja na rješavanje glavnog postupka, zahtjev jedne ili objiju stranaka⁷ i postojanje postupka koji teče i koji se odnosi na prethodno pitanje. Međutim, člankom 43. Zakona o parničnom postupku određeno je da „sud *može odlučiti* prekinuti postupak”. Stoga, a kao što to proizlazi iz odluka kojima se upućuje prethodno pitanje, čini se da je prekid fakultativan jer se člankom 43. sudovima priznaje margina prosudbe u pogledu odluke o tome je li takav prekid prikladan⁸.

2. Različito tumačenje i primjena nacionalnih sudova članka 43. Zakona o parničnom postupku

30. Kao što to proizlazi iz dokumenata u spisu kojim Sud raspolaze, različito tumačenje i primjena nacionalnih sudova članka 43. Zakona o parničnom postupku u okviru postupka povodom kolektivne tužbe na propuštanje koji je pokrenula udruga Adicae čini analizu prethodnih pitanja još složenijom a da to pitanje nije riješeno u kasacijskom postupku na nacionalnoj razini.

31. S jedne strane, čini se da neki sudovi smatraju da postoji nadređenost parničnog postupka na temelju članka 43. Zakona o parničnom postupku i proglašavaju prekid prvih postupaka do donošenja konačne presude u drugim postupcima, oslanjajući se na povezanost između predmeta pojedinačnih tužbi i predmeta kolektivnih tužbi⁹.

5 — Prema navodima suda koji je uputio zahtjev, materijalna pravomoćnost predviđena člankom 222. Zakona o parničnom postupku postoji kada je konačna presuda kojom se prihvaća ili odbija zahtjev donesena u ranijem sudskom postupku, tako da se ne može pokrenuti nijedan kasniji postupak između istih stranaka s istim predmetom i istom osnovom.

6 — Sud koji je uputio zahtjev objašnjava da litispendencija postoji kada je predmet kasnijeg postupka istovjetan predmetu povodom kojeg teče raniji postupak. Tako, vodeći računa o opasnosti od donošenja proturječnih odluka kojima se odlučuje o istom predmetu, taj drugi postupak treba brisati.

7 — Vidjeti u tom smislu presudu Tribunala Supremo (građanski odjel) br. 527/2013 od 3. rujna 2013.

8 — Sud koji je uputio zahtjev navodi da se „on nalazi u postupovnom stadiju u kojem mora *odlučiti* o prekidu postupka ili, nasuprot tomu, nastavku postupka uobičajenim tijekom do objave presude”. Moje isticanje. U pogledu članka 43. Zakona o parničnom postupku, vidjeti osobito, De la Oliva Santos, A., *Objeto del proceso y cosa juzgada en el proceso civil*, Thomson-Civitas, 2006., str. 85. do 88.; Montero Aroca, J. i dr., *Derecho Jurisdiccional II. Proceso civil*, 21. izd., Tirant lo Blanch, 2013., str. 126. i 127. i Gimeno Sendra, V., *Derecho Procesal Civil I. El proceso de declaración. Parte General*, 5. izd., Colex, 2014., str. 215.

9 — U tom pogledu sud koji je uputio zahtjev upućuje na rješenje Audiencije Provincial de Barcelona (regionalni sud u Barceloni) br. 84/2013 od 11. lipnja 2013., kojim se, vodeći računa o mogućnosti da se odlukom koja se treba donijeti u kolektivnom postupku utvrdi ništavost klauzula o najnižoj kamatnoj stopi, izričito predviđa, u skladu s odredbama članka 221. stavka 1. Zakona o parničnom postupku, da se ona primjenjuje *ultra partes*.

32. S druge strane, čini se da drugi sudovi smatraju da postoji situacija litispendencije između pojedinačnih i kolektivnih tužbi, imajući u vidu istovjetnost predmeta, osnove i stranaka¹⁰, te donose odluku o brisanju pojedinačnih predmeta oslanjajući se na članak 222. stavak 3. Zakona o parničnom postupku. Iz spisa proizlazi da je to manjinsko stajalište.

33. Naposljetku, neki sudovi drže da nema ni nadređenosti građanskog postupka ni litispendencije, smatrajući osobito da ne postoji stvarna istovjetnost ni predmeta ni stranaka, da ishod kolektivne tužbe nije odlučujući za pojedinačne tužbe i da, iako bi utvrđenje ništavosti klauzula o najnižoj kamatnoj stopi u okviru kolektivne tužbe moglo imati pozitivan učinak na pojedinačne tužbe, odbijanje kolektivne tužbe ne bi nužno dovelo do odbijanja pojedinačnih tužbi. Oni stoga zaključuju da potrošač zadržava aktivnu procesnu legitimaciju za zaštitu vlastitih interesa pred sudom a da nije potrebno prekinuti pojedinačni postupak¹¹.

34. Čini se da su se španjolska vlada i Komisija pridružile ovom potonjem tumačenju, ističući osobito u svojim pisanim očitovanjima da primjena članka 43. Zakona o parničnom postupku ne dovodi nužno do prekida postupka po pojedinačnoj tužbi.

35. Španjolska vlada u svojim pisanim očitovanjima podnesenima na raspravi dodaje da valja razlikovati kolektivnu tužbu na propuštanje primjene općih ugovornih uvjeta koji su nepošteni od pojedinačne tužbe za poništenje ugovora o hipotekarnom zajmu zato što sadržava nepoštene odredbe. Budući da su te dvije tužbe različite naravi, njihov se predmet samo djelomično podudara. Naime, dok u kolektivnoj *tužbi na propuštanje* stranke imaju mogućnost podnositi svoja očitovanja, pri čemu nije moguće ocijeniti sve okolnosti konkretnog slučaja (opći i apstraktni nadzor), osobito u pogledu potrošača koji je sklopio unaprijed formulirani standardni ugovor, *u pojedinačnoj tužbi* sud mora voditi računa o svim okolnostima koje postoje na dan sklapanja ugovora o zajmu, uključujući njihov razvoj, o svim popratnim okolnostima sklapanja ugovora kao i o svim ostalim odredbama tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi¹².

36. Slijedom toga, španjolska vlada smatra, s jedne strane, da logičko i sustavno tumačenje španjolskog postupovnog propisa isključuje nadređenost parničnog postupka te, s druge strane, da se članak 43. Zakona o parničnom postupku tiče nadređenosti koja nije samo hipotetska ili moguća, nego stvarna, zbog čega ne treba odobriti taj prekid.

3. Problematika učinaka odluka kojima se prihvaćaju kolektivne tužbe na potrošače koji nisu stranke u postupku

37. Španjolska vlada i Catalunya Caixa smatraju da članak 221. Zakona o parničnom postupku ne predviđa da se učinci odluke kojom se prihvaća kolektivna tužba protežu na svakog potrošača čiji ugovor sadržava opći uvjet koji je iste naravi kao sporni uvjet. Naime, u slučaju *odbijanja kolektivne tužbe*, tim je člankom dopušteno da se nastavi s pojedinačnim postupkom kako bi se potrošaču omogućilo da iznese posebne okolnosti svojeg konkretnog slučaja. To je, prema stajalištu te vlade, u skladu s člankom 11. stavkom 1. Zakona o parničnom postupku, prema kojem je aktivna procesna

10 — Komisija navodi kako se čini da je to manjinsko stajalište sada stajalište Audiencije Provincial de Barcelona (regionalni sud u Barceloni) u njezinu rješenju br. 112/2014 od 9. listopada 2014.

11 — Vidjeti osobito rješenje Audiencije Provincial de Huelva (regionalni sud u Huelvi) br. 76/2013 od 24. veljače 2014. te presude Audiencije Provincial de Ourense (regionalni sud u Orenseu) br. 278/2013 i br. 494/2013 od 22. svibnja i od 22. rujna 2014.

12 — Presuda Tribunala Supremo (Vrhovni sud) br. 241/13 od 9. svibnja 2013., t. 235. do 238.

legitimacija udruga potrošača dopuštena „ne dirajući u pojedinačnu aktivnu procesnu legitimaciju oštećenika”¹³. Nasuprot tomu, španjolska vlada dodaje da se člankom 221. Zakona o parničnom postupku samo određuje da se učinci odluke *kojom se prihvaća kolektivna tužba* mogu proširiti mimo osoba koje su stranke u postupku, a što je na nacionalnom sudu da odluči¹⁴.

38. Međutim, J. Sales Sinués istaknuo je na raspravi da podnošenje pojedinačne tužbe načelno podrazumijeva povlačenje iz kolektivnog postupka, to jest da se potrošač odriče učinka proširenja koji se člankom 221. stavkom 1. Zakona o parničnom postupku pridaje mogućoj odluci kojom se prihvaća kolektivna tužba u tom postupku. Slijedom navedenoga, nema opasnosti da se u pogledu istog zahtjeva donesu dvije proturječne odluke. Međutim, on smatra da bi tumačenje članka 43. Zakona o parničnom postupku prema kojem postoji nadređenost parničnog postupka te bi stoga postupak bio prekinut do donošenja konačne odluke o kolektivnoj tužbi imalo za posljedicu to da se potrošač ne bi mogao povući iz kolektivne tužbe.

4. Intervencija u postupak radi zaštite kolektivnih i raznih prava i interesa potrošača

39. Sud koji je uputio zahtjev, J. Sales Sinués, španjolska vlada i Komisija upućuju na presudu Tribunala Supremo od 9. svibnja 2013.¹⁵, donesenu u okviru kolektivne tužbe na propuštanje koja je različita od one na koju upućuje sud koji je uputio zahtjev, ali koja se također tiče klauzule o najnižoj kamatnoj stopi. Tribunal supremo (Vrhovni sud) utvrdio je ništavost te vrste klauzula ne zbog njihova sadržaja, nego zbog nedostatka transparentnosti, to jest izostanka jasnih i transparentnih podataka priopćenih potrošačima u vezi s navedenim klauzulama¹⁶.

40. Što se tiče prirode tužbe na koju se odnosi ta presuda, Komisija je u svojim pisanim očitovanjima istaknula da, stoga što se ona odnosila samo na kolektivnu tužbu na propuštanje te se radilo samo o zakonitosti klauzula o najnižoj kamatnoj stopi, ta kolektivna tužba nije bila povezana s posljedicama u pogledu naknade štete.

41. Nasuprot tomu, J. Sales Sinués na raspravi je naveo da kolektivna tužba koju je podnio Adicae obuhvaća, s jedne strane, deklaratornu tužbu za prestanak uvrštavanja klauzula o najnižoj kamatnoj stopi u ugovore o zajmu te, s druge strane, kolektivni zahtjev za naknadu štete nastale takvom klauzulom. U tom je pogledu istaknuo da članak 15. Zakona o parničnom postupku nije primjenjiv u okviru tužbe na propuštanje, nego samo u okviru kolektivne tužbe za naknadu štete. Slijedom navedenog, intervencija potrošača na individualnoj osnovi koja je uslijedila u roku od dva mjeseca nakon općeg poziva za sudjelovanje u kolektivnom postupku koji je objavljen putem medija, kako je predviđeno člankom 15. stavkom 3. Zakona o parničnom postupku, nije se odnosila na kolektivnu

13 — Tim istim člankom određeno je da, „[n]e dirajući u pojedinačnu aktivnu procesnu legitimaciju oštećenika, udruge potrošača i korisnika koje su zakonito osnovane raspolažu aktivnom procesnom legitimacijom kako bi pred sudom štatile prava i interese svojih članova te prava i interese udruge kao i opće interese potrošača i korisnika“.

14 — Moje isticanje

15 — Presuda Tribunala Supremo (Vrhovni sud) br. 241/13 od 9. svibnja 2013. U toj je presudi Tribunal Supremo ograničio retroaktivnost utvrđenja ništavosti na način da ono proizvodi učinke *ex nunc*, to jest ne od datuma sklapanja ugovora o zajmu (*ex tunc*), nego samo od 9. svibnja 2013., kao datuma objave predmetne presude. To ograničenje potvrđeno je presudom istog suda od 25. ožujka 2015. br. 139/2015. Nadalje, to ograničenje učinaka nedavno je bilo predmet zahtjeva za prethodnu odluku koji je španjolski sud podnio u predmetu Gutierrez Naranjo (C-154/15), koji je u tijeku pred Sudom.

16 — Iz pisanih očitovanja J. Salesa Sinuésa proizlazi da, stoga što je klauzula o najnižoj kamatnoj stopi dio cijene iz ugovora o zajmu, financijske institucije moraju obavijestiti potrošača o toj klauzuli kako bi imao cjelovito znanje o njezinu postojanju i utjecaju na realnu cijenu kredita u trenutku u kojem potpiše ugovor.

tužbu na propuštanje koju je podnio Adicae, nego samo na kolektivnu tužbu za naknadu štete¹⁷. Prema mišljenju J. Salesa Sinuésa, u ovom je slučaju kašnjenje u postupku uzrokovano kolektivnom tužbom za naknadu štete zbog vrlo velikog broja potrošača koji su pojedinačno stupili u postupak¹⁸. Stoga on ističe da je kolektivna tužba za naknadu štete sporija od pojedinačne tužbe.

42. Iz prethodno navedenog, prema mojem mišljenju, proizlazi da prethodna pitanja treba ispitati u tom kontekstu, pod uvjetom da to sud koji je uputio zahtjev provjeri.

B – Prethodna pitanja

43. Najprije treba podsjetiti da je, u okviru postupka suradnje između nacionalnih sudova i Suda, na Sudu da nacionalnom sudu pruži koristan odgovor koji će mu omogućiti da riješi spor koji se pred njim vodi. U tom smislu, Sud će po potrebi preoblikovati pitanja koja su mu postavljena¹⁹. U tu svrhu Sud može iz svih podataka koje mu je dostavio nacionalni sud, a osobito iz obrazloženja odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, izvesti propise i načela prava Unije koje treba tumačiti uzimajući u obzir predmet glavnog postupka²⁰.

44. U ovom slučaju smatram da Juzgado de lo Mercantil n° 9 de Barcelona (trgovački sud br. 9 u Barceloni) svojim pitanjima u stvari poziva Sud da protumači načela ekvivalentnosti i djelotvornosti u okviru provedbe članka 7. Direktive 93/13 kako bi mu se omogućilo da ocijeni poštuje li se predmetnim postupovnim propisom pravo Unije.

45. U tim okolnostima prethodna pitanja valja shvatiti kao da se u biti odnose na to treba li, s obzirom na načela ekvivalentnosti i djelotvornosti, članak 7. Direktive 93/13 tumačiti na način da mu se protivi nacionalni postupovni propis kao što je onaj o kojem je riječ u glavnom postupku, a kojim se dopušta da se zbog razloga nadređenosti parničnog postupka prekine postupak po pojedinačnoj tužbi podnesenoj istodobno s kolektivnom tužbom na propuštanje do objave konačne odluke kojom se okončava kolektivni postupak a da se dotični potrošač ne može povući iz kolektivne tužbe.

1. Kriteriji za ocjenu nepoštenosti ugovornih odredaba u okviru Direktive 93/13 i sudske prakse

a) Tužbe koje uključuju pojedinačnog potrošača i kolektivne tužbe na propuštanje

46. Čini mi se važnim uvodno podsjetiti na to da sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13 počiva na zamisli da se potrošač u odnosu na prodavatelje robe i pružatelje usluga, a vezano za pitanja koja se odnose kako na mogućnost pregovaranja tako i na razinu informacija, nalazi u podređenom položaju, što dovodi do pristupanja uvjetima koje je prethodno sastavio prodavatelj odnosno pružatelj, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj²¹.

17 — Tužitelj je naveo članak 15. stavak 4. Zakona o parničnom postupku, prema kojem se „[g]ornje [...] odredbe ne primjenjuju na postupke koji su pokrenuti podnošenjem tužbe na propuštanje predmet koje je zaštita raznih kolektivnih interesa potrošača i korisnika”.

18 — Catalunya Caixa tijekom rasprave je istaknula da je sporost kolektivnog postupka povezana, među ostalim, s velikim brojem potrošača (9000) koji su nastupili kao pojedinačne stranke u tom predmetu.

19 — Vidjeti osobito presude Krüger (C-334/95, EU:C:1997:378, t. 22. i 23.); Byankov (C-249/11, EU:C:2012:608, t. 57.) kao i Biovet (C-306/14, EU:C:2015:689, t. 17.).

20 — Vidjeti u tom smislu osobito presude Redmond (83/78, EU:C:1978:214, t. 26.); Byankov (C-249/11, EU:C:2012:608, t. 58.) kao i Konstantinides (C-475/11, EU:C:2013:542, t. 42.).

21 — Vidjeti presude Océano Grupo Editorial i Salvat Editores (C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, t. 25.); Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, t. 25.); Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, t. 29.); Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, t. 22.); Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, t. 33.); Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, t. 44.) i Barclays Bank (C-280/13, EU:C:2014:279, t. 32.).

47. Kako bi se osigurala zaštita predviđena Direktivom 93/13, zakonodavac Unije uveo je kriterije za ocjenu nepoštenosti ugovornih odredaba kojima se, među ostalim, zahtijeva analiza konkretnih okolnosti svakog slučaja²². U tom pogledu, u skladu s člankom 3. Direktive 93/13, treba znati jesu li se o predmetnoj ugovornoj odredbi vodili pojedinačni pregovori te, slijedom toga, je li ona bila unaprijed sastavljena a da potrošač nije mogao utjecati na njezin sadržaj, posebno u kontekstu unaprijed formuliranog standardnog ugovora. Nadalje, člankom 4. stavkom 1. te iste direktive određeno je da nepoštenost ugovorne odredbe treba procijeniti tako da se u obzir uzimaju „sve popratne okolnosti sklapanja ugovora” pri njegovu sklapanju kao i „sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi”.

48. Što se tiče, na prvome mjestu, *tužbi koje uključuju pojedinačnog potrošača*, kao što su to one o kojima je riječ u glavnim postupcima, Sud je presudio da, s obzirom na gore navedeni podređeni položaj, „članak 6. stavak 1. Direktive obvezuje države članice da predvide da ,prema nacionalnom pravu nepoštena odredbe nisu obvezujuće za potrošača’. Kao što to proizlazi iz sudske prakse, radi se o odredbi s obvezujućim učinkom kojoj je cilj zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza suugovaratelja stvarnom ravnotežom koja će ponovno uspostaviti jednakost između potonjih”²³.

49. Čini mi se relevantnim podsjetiti da se člancima 3. i 6. Direktive 93/13 potrošačima daju subjektivna prava koja su nacionalni sudovi dužni štiti, također i po službenoj dužnosti.

50. Što se, na drugome mjestu, tiče *kolektivnih tužbi na propuštanje*, kao što je to ona koju je podnio Adicae, podsjećam da iz sudske prakse proizlazi da svrha Direktive 93/13 nije uskladiti sankcije koje će se primijeniti u slučaju utvrđenja nepoštenog karaktera odredbe u okviru navedenih kolektivnih tužbi. Države članice ipak su na temelju članka 7. stavka 1. te direktive dužne osigurati postojanje primjerenih i djelotvornih sredstava za sprečavanje korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima sklopljenima s potrošačima²⁴.

51. Sud je već više puta naglasio da sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13 počiva na zamisli da se neravnopravan odnos koji postoji između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga može ispraviti samo pozitivnom intervencijom neovisnom o samim ugovornim strankama²⁵. To je razlog zbog kojeg članak 7. stavak 2. Direktive 93/13 pojašnjava da gore navedena sredstva uključuju mogućnost za odobrene udruge potrošača da postupaju pred nadležnim sudovima [ili pred nadležnim upravnim tijelima] radi odluke o tome jesu li ugovorne odredbe sastavljene za opću upotrebu nepoštena te, prema potrebi, radi ishođenja njihove zabrane²⁶.

52. S obzirom na to, svrsishodno je također navesti da zakonodavac Unije nije izričito uredio odnos koji postoji između pojedinačnih i kolektivnih tužbi. Međutim, kao što je to Komisija pravilno istaknula, priroda i ograničenja odnosa između tih dviju vrsta tužbi mogu se izvesti ne samo iz Direktive 93/13 već i iz sudske prakse Suda.

22 — Prema uvodnoj izjavi 15. Direktive 93/13, „potrebno [je] odrediti općenite kriterije za ocjenu nepoštenosti ugovornih odredaba“.

23 — Vidjeti presudu Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, t. 34.).

24 — *Ibidem* (t. 35.)

25 — Vidjeti presude Océano Grupo Editorial i Salvat Editores (C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, t. 27.); Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, t. 26.); Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, t. 31.) kao i Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, t. 41.).

26 — Vidjeti u tom smislu presude Océano Grupo Editorial i Salvat Editores (C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, t. 27.); Komisija/Italija (C-372/99, EU:C:2002:42, t. 15.) i Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242, t. 36.). Vidjeti također uvodnu izjavu 23. Direktive 93/13.

b) Priroda pojedinačnih tužbi i kolektivnih tužbi na propuštanje te njihov odnos

i) Različita priroda pojedinačnih tužbi i kolektivnih tužbi u Direktivi 93/13

53. Komisija u svojem pisanom očitovanju navodi da članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 općenito upućuje na pojedinačne tužbe koje su podnijeli potrošači oštećeni nepoštenim odredbama, pri čemu su te tužbe redovna pravna sredstva za zaštitu njihovih interesa, dok kolektivne tužbe na propuštanje, predviđene stavkom 2., predstavljaju dopunu za osiguranje te zaštite.

54. Slažem se s tom analizom.

55. Dopunski karakter kolektivnih tužbi na propuštanje, prema mojem mišljenju, vezan je uz činjenicu da se radi o općim tužbama koje se ne tiču konkretnog nadzora, koji Direktiva 93/13 zahtijeva u okviru tužbi koje uključuju pojedinačnog potrošača, nego samo apstraktnog i općeg nadzora moguće nepoštenosti ugovornih odredaba²⁷.

56. Iz navedenog proizlazi da se Direktivom 93/13 obvezuje države članice da u svoj pravni sustav uvedu, s jedne strane, prvenstveno pojedinačne tužbe kako bi se mogla isticati nepoštenost ugovornih odredaba te, s druge strane i dopunski²⁸, kolektivne tužbe na propuštanje kojima se, međutim, ne mogu zamijeniti ili sprečavati pojedinačne tužbe.

ii) Dopunski odnos između pojedinačnih tužbi i kolektivnih tužbi u sudskoj praksi

57. Što se tiče *pojedinačnih tužbi*, iz sudske prakse proizlazi da se uloga koja je nacionalnom sudu dana Direktivom 93/13 i koja se sastoji od osiguranja korisnog učinka zaštite zahtijevane odredbama te direktive „ne ograničava samo na mogućnost da donese odluku o mogućoj nepoštenosti ugovorne odredbe, već također sadržava obvezu da po službenoj dužnosti ispita to pitanje”²⁹. Sud smatra da ta obveza djelovanja, čak i po službenoj dužnosti, u okviru pojedinačnih tužbi općenito predstavlja pozitivno postupanje ili prikladno sredstvo namijenjeno popravljajući položaja podređenosti u kojem se potrošač nalazi u odnosu na prodavatelje robe i pružatelje usluga³⁰. Nasuprot tomu, što se tiče *kolektivnih tužbi na propuštanje*, Sud je presudio da se udruge za zaštitu potrošača ne nalaze u podređenom položaju u odnosu na prodavatelja robe ili pružatelja usluga³¹. Konkretnije, on je naveo da kolektivna tužba na propuštanje u kojem se takva udruga suprotstavlja prodavatelju robe ili pružatelju usluga „ne karakterizira nejednakost koja se javlja u okviru postupka povodom pojedinačne tužbe u koji su uključeni potrošač i njegov suugovaratelj”³². Smatram da ta razlika između pojedinačnih tužbi i kolektivnih tužbi na propuštanje, koja proizlazi iz Direktive 93/13 i koja je priznata u sudskoj praksi, pojačava dopunski karakter tih kolektivnih tužbi u odnosu na pojedinačne.

27 — Komisija pojašnjava da „osobe“ iz članka 7. stavka 2. Direktive 93/13 nisu sami potrošači, nego osobe zadužene za njihovu zaštitu, primjerice „pravobranitelj potrošača“.

28 — Komisija smatra da je zaštita potrošača jedno od područja „na kojem intervencija privatnih osoba u obliku kolektivne tužbe korisno dopunjuje javni nadzor nad poštovanjem prava dodijeljenih pravom Unije”. Vidjeti Preporuku Komisije od 11. lipnja 2013. o zajedničkim načelima primjenjivima na mehanizme kolektivnih tužbi na propuštanje i za odštetu u državama članicama u slučaju povrede prava dodijeljenih pravom Unije (SL 2013., L 201, uvodna izjava 7., str. 60.). Moje isticanje.

29 — Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, t. 32.)

30 — Vidjeti presude Océano Grupo Editorial i Salvat Editores (C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, t. 27.); Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705, t. 32.) i Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, t. 32.).

31 — Vidjeti presudu Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León (C-413/12, EU:C:2013:800, t. 49.).

32 — *Ibidem* (t. 50.)

58. Nadalje, Sud je naveo da „preventivna narav i odvratajući cilj [kolektivnih] tužbi [na propuštanje] koje treba uvesti kao i njihova neovisnost u pogledu bilo kojeg konkretnog pojedinačnog spora podrazumijevaju da se takve tužbe mogu koristiti čak i kada se odredbe čija se zabrana traži nisu koristile u određenim ugovorima”³³. Djelotvorno ostvarivanje tog cilja zahtijeva, prema stajalištu Suda, to da odredbe općih uvjeta potrošačkih ugovora za koje se u okviru postupka povodom tužbe na propuštanje, usmjerenog protiv prodavatelja robe ili pružatelja usluga ili više njih, utvrdi da su nepoštene, a kao što je odredba na koju upozorava sud koji je uputio zahtjev, „ne obvezuju ni potrošače koji su stranke u postupku povodom tužbe na propuštanje ni potrošače koji su s tim prodavateljem robe ili pružateljem usluga sklopili ugovor na koji se primjenjuju iste opće odredbe”³⁴. Naime, „primjena sankcije ništavosti nepoštene odredbe u pogledu svih potrošača koji su sklopili potrošački ugovor na koji se primjenjuju isti opći uvjeti ugovora jamči da ti potrošači nisu vezani navedenom odredbom, *ali ne isključujući druge vrste prikladnih i djelotvornih sankcija predviđenih nacionalnim zakonodavstvom*”³⁵.

59. Stoga iz te sudske prakse proizlazi da u okviru Direktive 93/13 mora postojati veza povoljna za potrošača, i to između kolektivne tužbe na propuštanje i konkretnih klauzula koje ih obvezuju, a ne veza koja predstavlja prepreku za pojedinačne tužbe ili kojom se te tužbe zamjenjuju kolektivnim tužbama na propuštanje.

2. Ocjena predmetnog postupovnog propisa s obzirom na članak 7. Direktive i načela ekvivalentnosti i djelotvornosti

60. S obzirom na formulaciju prethodnih pitanja, valja primijetiti da sud koji je uputio zahtjev, čini se, polazi od pretpostavke da je prekid postupaka po predmetnim pojedinačnim tužbama koje su tužitelji usporedno podnijeli do donošenja konačne odluke u kolektivnom postupku nužna posljedica članka 43. Zakona o parničnom postupku³⁶. Međutim, iz očitovanja J. Salesa Sinuésa, španjolske vlade i Komisije proizlazi da je taj prekid fakultativan jer se predmetnom odredbom španjolskim sudovima priznaje margina prosudbe u pogledu odluke o tome je li takav prekid prikladan.

61. Nadalje primjećujem da iz točaka 30. do 33. ovog mišljenja proizlazi da u ovom slučaju različito tumačenje predmetnog postupovnog propisa nacionalnih sudova doprinosi složenosti tog propisa.

62. U ovom slučaju, što se tiče predmetnog nacionalnog propisa u glavnim postupcima, podsjećam da nije zadaća Suda donijeti odluku o tumačenju odredaba domaćeg prava, nego isključivo suda koji je uputio zahtjev ili, po potrebi, nadležnih nacionalnih sudova, koji moraju utvrditi ispunjavaju li odredbe važećih nacionalnih propisa zahtjeve prava Unije. Sud, međutim, prilikom odlučivanja o zahtjevu za prethodnu odluku može, u slučaju potrebe, dati pojašnjenja koja će služiti kao nit vodilja nacionalnom sudu prilikom donošenja odluke³⁷.

63. U tom kontekstu sada ću s obzirom na načela ekvivalentnosti i djelotvornosti ispitati predstavlja li predmetni nacionalni postupovni propis prepreku za ostvarivanje prava dodijeljenih Direktivom 93/13.

33 — Vidjeti presude Komisija/Italija (C-372/99, EU:C:2002:42, t. 15.); Intel (C-472/10, EU:C:2012:242, t. 37.) i Pohotovost (C-470/12, EU:C:2014:101, t. 44.).

34 — Vidjeti presudu Intel (C-472/10, EU:C:2012:242, t. 38.).

35 — *Ibidem* (t. 40.)

36 — Međutim, čini se da iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da taj sud nije obvezan prekinuti predmetne postupke. U tom pogledu vidjeti bilješku 8. ovog mišljenja.

37 — Vidjeti u tom smislu presudu Mascolo i dr. (C-22/13, C-61/13, C-63/13 i C-418/13, EU:C:2014:2401, t. 81. i 83.).

64. U tom pogledu podsjećam da je Sud već više puta presudio da, u nedostatku usklađenosti na području postupovnih propisa, to pitanje potpada pod unutarnji pravni poredak država članica na temelju načela njihove procesne autonomije. No, Sud je istaknuo da postupovna pravila za tužbe namijenjene osiguranju zaštite prava koja pojedinci imaju na temelju prava Unije moraju ispunjavati dvostruki uvjet, i to da ona ne budu manje povoljna od onih koja uređuju slične situacije na koje se primjenjuje nacionalno pravo (načelo ekvivalentnosti) i da u praksi ne onemogućuju ili pretjerano otežavaju ostvarivanje prava koja potrošačima dodjeljuje pravo Unije (načelo djelotvornosti)³⁸.

a) Poštovanje načela ekvivalentnosti

65. Što se tiče poštovanja načela ekvivalentnosti, ono zahtijeva da se nacionalno pravilo o kojem je riječ primjenjuje bez razlikovanja pravnih sredstava koja se temelje na povredi prava Unije i onih koja se temelje na povredi unutarnjeg prava, a koja imaju sličan predmet i osnovu. Radi provjere poštuje li se načelo ekvivalentnosti, na nacionalnom je sudu, koji jedini ima neposredno saznanje o postupovnim pravilima za tužbe na području unutarnjeg prava, da nadzire jesu li postupovna pravila kojima se na temelju unutarnjeg prava osigurava zaštita prava koje pojedinci imaju na temelju prava Unije usklađena s tim načelom te ispita kako predmet tako i bitne značajke navodno sličnih tužbi na temelju unutarnjeg prava. Po toj osnovi, navedeni sud mora ispitati jesu li predmetne tužbe slične kada je riječ o njihovu predmetu, osnovi i bitnim značajkama. Radi utvrđenja je li nacionalna postupovna odredba nepovoljnija, on mora uzeti u obzir položaj te odredbe u cjelokupnom postupku, tijek navedenog postupka i posebnosti tih pravila³⁹.

66. U ovom slučaju moguća nadređenost parničnog postupka ili litispencijska između pojedinačnih i kolektivnih sporova potječe od kriterija za tumačenje predmetnog propisa koji se razlikuju među različitim nacionalnim sudovima. Međutim, prema mojem mišljenju, ne postoji nijedan element koji dopušta zaključak da bi se taj propis protumačio drukčije u okviru sporova o pravima zasnovanima na nacionalnom pravu.

b) Poštovanje načela djelotvornosti

67. S aspekta načela djelotvornosti, a kao što ću izložiti u sljedećim točkama, više mi elemenata dopušta da s druge strane zaključim da je *tumačenje* predmetnog postupovnog propisa kojim se priznaje nadređenost parničnog postupka i time prekid postupka po pojedinačnoj tužbi do donošenja konačne odluke o kolektivnoj tužbi onemogućilo ili pretjerano otežalo ostvarivanje prava dodijeljenih Direktivom 93/13.

68. Na prvome mjestu, ako se, kao što to proizlazi iz točaka 46. do 59. ovog mišljenja, pođe od pretpostavke da se, s jedne strane, Direktivom 93/13 dodjeljuju pojedinačna subjektivna prava u pogledu kojih mora postojati mogućnost njihova isticanja u okviru pojedinačnog postupka te je, s druge strane, kolektivna tužba na propuštanje dopunska, različita i neovisna o mogućoj pojedinačnoj tužbi, tada obvezan ili automatski prekid postupka po pojedinačnoj tužbi do donošenja konačne odluke u kolektivnom postupku ne bi bio opravdan.

69. Što se tiče individualne dimenzije prava potrošača, valja primijetiti da, posebno u pogledu obveze ispitivanja moguće nepoštenosti ugovorne odredbe po službenoj dužnosti, nacionalni sud nije, međutim, na temelju Direktive 93/13 dužan isključiti primjenu predmetne odredbe ako potrošač, nakon što ga je navedeni sud obavijestio, ne namjerava isticati njezinu nepoštenost i neobvezatnu

38 — Vidjeti osobito presude Rewe-Zentralfinanz i Rewe-Zentral (33/76, EU:C:1976:188, t. 5.); Peterbroeck (C-312/93, EU:C:1995:437, t. 12.) kao i Impact (C-268/06, EU:C:2008:223, t. 44. do 46.). Vidjeti također presude Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, t. 26.); Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, t. 50.) i Barclays Bank (C-280/13, EU:C:2014:279, t. 37.).

39 — Vidjeti u tom smislu presudu Rosado Santana (C-177/10, EU:C:2011:557, t. 90.).

narav⁴⁰. Naime, Sud je presudio da, kada nacionalni sud nakon ispitivanja ugovorne odredbe po službenoj dužnosti zaključi da je ona nepoštena, „on istu ne primjenjuje, osim ako se potrošač tomu usprotivi“⁴¹. Ta individualna dimenzija, prema kojoj „pravo na djelotvornu pravnu zaštitu podrazumijeva i mogućnost odustanka od ostvarenja svojih prava“⁴², ostvaruje se u mogućnosti potrošača da se izjasni i obvezi nacionalnog suda „da, ako je to slučaj, uzme u obzir volju potrošača kada potonji, svjestan neobvezujuće naravi nepoštenog uvjeta, ipak izjavi da se protivi isključenju tog uvjeta, čime daje slobodan i informiran pristanak na odredbu o kojoj je riječ“⁴³.

70. Slijedom navedenog, ne bi bilo u skladu s načelom djelotvornosti tumačenje predmetnog propisa, osobito članka 43. Zakona o parničnom postupku, kojim je predviđena obveza prekidanja postupka po pojedinačnoj tužbi u slučaju postojanja usporednog kolektivnog postupka⁴⁴ ili kojim se automatski daje prednost kolektivnoj tužbi pred pojedinačnim tužbama a da potrošač ne može odlučiti da, s jedne strane, ne ostvaruje svoje pravo ili da ga djelotvorno ostvari u okviru pojedinačnog postupka niti da se, s druge strane, povuče iz kolektivne tužbe.

71. U tom pogledu, a kao što je to i Komisija istaknula u svojim pisanim očitovanjima, poštovanje djelotvornosti pojedinačnih prava dodijeljenih Direktivom 93/13 znači da bi svaki potrošač trebao imati mogućnost povući se iz kolektivne tužbe i podnijeti pojedinačnu tužbu, ili jednostavno nastaviti s kolektivnim postupkom i prihvatiti neobvezujuću narav sporne odredbe. Drugim riječima, potrošač „treba biti slobodan povući se [iz kolektivne tužbe] u svakom trenutku prije nego što presuda bude objavljena ili spor bude valjano okončan na drugi način a da ga to ne liši mogućnosti isticanja svojih zahtjeva u drugom obliku i ako to negativno ne utječe na dobro sudovanje“⁴⁵. Taj se zaključak odnosi na slučaj u kojem potrošač nije sudjelovao u kolektivnoj tužbi.

72. Na drugome mjestu, ako se, kao što to proizlazi iz točke 55. ovog mišljenja, prihvati da apstraktna i opća kontrola nepoštenosti ugovorne odredbe u okviru kolektivne tužbe na propuštanje ima predmet spora različit od predmeta spora pojedinačnih tužbi u vidu konkretne kontrole odredbe s obzirom na posebne okolnosti, također se treba priznati da u načelu odluke donesene u okviru kolektivnih i pojedinačnih tužbi mogu biti različite, ali rijetko proturječne⁴⁶. Stoga potrošač koji odluči djelovati na pojedinačnoj osnovi ne bi trebao biti izravno pogođen odlukom donesenom u kolektivnom postupku, iako će sud kojem je podnesena ta pojedinačna tužba očito voditi računa o toj presudi⁴⁷.

73. Na trećem i posljednjem mjestu, mogućnost potrošača da intervenira u kolektivnu tužbu ne može se izjednačiti s podnošenjem pojedinačne tužbe. Prije svega, kao što to proizlazi iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, pojedinačno sudjelovanje u postupku za zaštitu kolektivnih interesa koji je pokrenut na temelju članka 11. stavka 4. Zakona o parničnom postupku obvezuje dotičnog potrošača da pristupi pred sud koji odlučuje o tom predmetu i odrekne se postupanja pred sudom koji je u odnosu na njega nadležan, to jest nadležnosti trgovačkog suda u mjestu svojeg prebivališta. Potom, rok od dva mjeseca od objave u medijima predviđene člankom 15. stavcima 1. i 3. Zakona o parničnom postupku može predstavljati određene praktične teškoće za intervenciju oštećenih

40 — Presuda Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, t. 33.)

41 — *Ibidem* (t. 35.)

42 — Mišljenje nezavisne odvjetnice J. Kokott u predmetu Duarte Hueros (C-32/12, EU:C:2013:128, t. 53.)

43 — Presuda Banif Plus Bank (C-472/11, EU:C:2013:88, t. 35.)

44 — Nasuprot tomu, primjećujem da sudovi moraju očuvati mogućnost da se postupak po odnosnoj pojedinačnoj tužbi prekine iz drugih legitimnih razloga, kada prekid predstavlja prikladno i proporcionalno sredstvo za osiguranje dobrog sudovanja.

45 — Preporuka Komisije od 11. lipnja 2013., str. 64., t. 22.

46 — Primjerice, ugovorna odredba možda nije nepoštena apstraktno, nego samo u određenim okolnostima; ili može biti potencijalno nepoštena, ali su se o njoj vodili pojedinačni pregovori u konkretnoj situaciji te slijedom toga obvezuje potrošača.

47 — Primjećujem da su to tumačenje prihvatili određeni nacionalni sudovi koji odbijaju prekinuti postupak oslanjajući se osobito na činjenicu da različita narav pojedinačne tužbe (konkretna kontrola) i kolektivne tužbe (apstraktna i opća kontrola) predstavlja prepreku za proširenje učinaka kolektivne tužbe na pojedinačnu tužbu. Vidjeti osobito presude Audiencije Provincial de Granada (regionalni sud u Granadi) br. 128/2014 od 23. svibnja 2014., Audiencije Provincial de Oviedo (regionalni sud u Oviedu) br. 308/2014 i br. 141/2015 od 17. prosinca 2014. i od 20. svibnja 2015. te Audiencije Provincial de Girona (regionalni sud u Gironi) br. 332/2014 od 3. prosinca 2014.

potrošača u kolektivnu tužbu⁴⁸. Naposljetku, potrošač je ograničen načinom na koji su udruge za zaštitu potrošača postupale sa slučajem a da ne može izmijeniti njegov predmet ili podnositi druge zahtjeve ili je ograničen kašnjenjem koje, kao u ovom slučaju, predstavlja prepreku za njegovu zaštitu kao potrošača.

74. Slijedom navedenog i s obzirom na sva prethodna razmatranja, mislim da, na temelju načela djelotvornosti, članak 7. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da mu se ne protivi nacionalni postupovni propis kao što je onaj o kojem je riječ u glavnom postupku, kojim se zbog razloga nadređenosti parničnog postupka dopušta da se postupak po pojedinačnoj tužbi koji je pokrenut usporedno s postupkom povodom kolektivne tužbe na propuštanje prekine do donošenja konačne odluke kojom se okončava kolektivni postupak, ako, s jedne strane, taj prekid nije obvezan ni automatski te ako se, s druge strane, dotični potrošač može povući iz kolektivne tužbe.

V – **Zaključak** S obzirom na sva prethodna razmatranja, predlažem Sudu da Juzgadu de lo Mercantil n° 9 de Barcelona (trgovački sud br. 9 u Barceloni) odgovori na sljedeći način: Na temelju načela djelotvornosti, članak 7. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima treba tumačiti na način da mu se ne protivi nacionalni postupovni propis kao što je onaj o kojem je riječ u glavnom postupku, kojim se zbog razloga nadređenosti parničnog postupka dopušta da se postupak po pojedinačnoj tužbi koji je pokrenut usporedno s postupkom povodom kolektivne tužbe na propuštanje prekine do donošenja konačne odluke kojom se okončava kolektivni postupak, ako:

- taj prekid nije obvezan ni automatski i
- dotični potrošač može se povući iz kolektivne tužbe.

48 — U tom pogledu vidjeti točku 41. ovog mišljenja.